

Stefan Fina, Bastian Heider,
Märt Masso

Ebavõrdne Eesti

Piirkondlikud sotsiaalmajanduslikud
erinevused Eestis

EUROPA

EUROOPA

Euroopa vajab sotsiaalset demokraatiat!

Miks meile Euroopat vaja on? Kas suudame näidata Euroopa kodanikele, milliseid võimalusi sotsiaalne poliitika ja tugev sotsiaalne demokraatia Euroopas pakuvad? See on Friedrich-Ebert-Stiftungi uue projekti „Euroopa poliitika“ eesmärk. See näitab, et Euroopa lõimumine saab toimuda demokraatlikult, majanduslikult ja sotsiaalselt tasakaalustatult ja usaldusväärse välispoliitikaga.

Erilist tähelepanu pööratakse järgnevatele teemadele:

- Demokraatlik Euroopa
- Sotsiaalne ja ökoloogiline transformatsioon
- Majandus- ja sotsiaalpoliitika Euroopas
- Välis- ja julgeolekupoliitika Euroopas

Neile teemadele keskendumine nii oma üritustel kui väljaannetes. Anname otsuseid langetavatele poliitikutele ja ametiühingute esindajatele hoogu ja pakume nõu. Meie eesmärgiks on edendada arutelu Euroopa tuleviku teemadel ja töötada välja konkreetsed ettepanekud kesksete poliitikavaldkondade kujundamiseks. Selle väljaannete seeriaga soovime kaasata teid arutellusse „Euroopa poliitika“!

Sellest väljaandest

Viimastel aastatel on Eesti olnud ELi kõige kiiremini kasvavate majanduste seas ning digipöörde võimaluste maana üleilmsel mõttekaardil edukalt kanda kinnitanud. Kuid lähemal vaatlusel avaneb Eesti kasvuloos ebaühtlane pilt. Sarnaselt teiste Euroopa riikidega on majanduslikud, digitaalsed ja ökoloogilised muutused võimendanud struktuurseid muudatusi. Võime nende muutustega ühiskonnas ja majanduses kohaneda on ebaühtlaselt jaotunud: mõnes piirkonnas võidetakse muutustest ja teistes jäädakse maha. Eesti piirkondlike erinevuste aruanne toob tuleviku riskide ja väljakutsete valguses esile praeguste tugevuste ja nõrkuste ruumilised erinevused ning kutsub probleemiga tegelemiseks üles koostama uusi riiklikke ja Euroopa tasemel strateegiaid.

Autoritest

Stefan Fina on geograafiaprofessor RWTH Aacheni Ülikoolis ja ILS – Dortmundi Regionaal- ja Linnaarengu Teadusinstituudi geoinformatsiooni ja seire valdkonna juht.

Bastian Heider on majandusgeograaf ning juhib samuti Dortmundi Regionaal- ja Linnaarengu Teadusinstituudi geoinformatsiooni ja seire valdkonda.

Märt Masso on töö- ja sotsiaalpoliitika vanemanalüütik aastast 2012 ning töö- ja sotsiaalpoliitika programmi juht Praxis Poliitikauuringute Keskuses alates 2015. aastast. Lisaks on ta riiklik korrespondent ja koordineerib Eesti meeskonda Euroopa sotsiaalpoliitika võrgustikus.

Selle publikatsiooni eest vastutajad Friedrich-Ebert-Stiftungis

Dr. Philipp Fink, FES Põhjamaade direktor.

Peer Krumrey, Friedrich-Ebert-Stiftung Baltikumi direktor.

Euroopa Parlamendi rahalisel toel.

See aruanne ei esinda Euroopa Parlamendi arvamust.

Ebavõrdne Eesti

Piirkondlikud sotsiaalmajanduslikud erinevused Eestis

	EESSÕNA	2
1.	ELUSTANDARDITE EBAVÕRDSUS EESTI PIIRKONDADES	4
2.	EESTI PRAEGUNE OLUKORD	6
2.1	„Euroopa Ränioru“ arengud erinevates suundades	7
2.2	Neli Eestit	9
3.	ELAMISTINGIMUSTE VÕRDSUSTAMISE JA SOTSIAALSE SIDUSUSE UUED PÕHIMÕTTED	13
3.1	Koondumise vähendamine	13
3.2	Avalike ressursside ümberjagamine	13
3.3	Väikeste haldusüksuste suhteline paindlikkus	14
	LISA A Indikaatori dokumentatsioon	15
	LISA B Metoodilised märkused	16
	LISA C Indikaatori väärtusvahemikud	17
	Kasutatud kirjandus	18
	Jooniste ja tabelite loetelu	19

EESSÕNA

Eesti on digipöörde võimaluste riigina globaalsel mõttekaardil edukalt kanda kinnitanud. Kui väike Balti riik 1990ndate alguses iseseisvuse taastas, võeti kohe sihikule majanduse ja ühiskonna ümberstruktureerimine, mis omakorda viis muljetavaldava edulooni. Endine nõukogude vabariik on vaid kolmekümne aasta jooksul teistele Euroopa riikidele pea kõikide oluliste näitajate poolest, nagu kodanike sissetulek, jõukus või haridus, suuremas osas järele jõudnud. Riik on ületanud probleemid, mis kaasnesid, kui Eesti lõimiti sunniviisiliselt nõukogude plaanimajandusega, ning taastanud ajaloolised sidemed Soome ning teiste Euroopa riikidega. Kuid seda tehti sellele ajale omases liberaalses vaimus. Seega ei ole aktiivne sotsiaalsete erinevuste kaotamine olnud esmatähtis ning nagu teised Balti riigid, nii seadis ka Eesti pigem eesmärgiks teistele järele jõudmise. Näiteks seadis Eesti maailmas esimesena sisse ühetaolise maksusüsteemi ja keskendus suuresti majanduse mootoritele, mitte piirkondliku ühtsuse tagamisele.

Vaatamata Eesti edusammude käigus aset leidnud tasandumisele ebavõrdsete võimaluste ja jõukuse jaotumisel, on siiski ka selle teemalist kriitikat kuulda. Riigikogu sügise istungjärgu avamisel 2020. aastal märkis president Kersti Kaljulaid, et Tallinna piirkonnas on jõukuse tase 135 protsenti ELi keskmisest, kuid ülejäänud Eesti on jõudnud vaid 55 protsendini. Riik on ÜRO kestlike arengueesmärkide saavutamiseks vajalike meetodite juurutamisel teeninud kiitust ja saavutas 2019. aastal maailmas 10. koha, kuid teiste ühiskondlike indikaatorite poolest ollakse selgelt maha jäänud. Näiteks on Eestis väga madal ametiühingutega hõlmatus ja Euroopa Liidu liikmesriikidest kõige suurem sooline palgaerinevus. Vaatamata sellele, et riik on mitmete digitaalsete arengute vallas teerajajaks ja muutunud väikse avatud majanduse sünonüümiks, on õhus siiski küsimus, kas tehnilisi muutusi on võimalik rakendada sotsiaalsete arengute edendamiseks. Eesti parteide süsteemis saginat tekitanud äsja (taas)asutatud EKRE esile kerkimist saab suuresti põhjendada üha suurema ühiskondliku killustumisega heaolu ja isikliku arengu võimaluste mõttes.

Seega paljastab lähem vaatlus Eesti eduloos ebavõrdsuse. Sarnaselt teiste Euroopa riikidega on majanduslikud, digitaalsed ja ökoloogilised muutused võimendanud struktuurseid muutusi. Võimekus ühiskonna ja majanduse muudatustega kohaneda on jaotunud ebavõrdselt: osad piirkonnad lõikavad muutustest kasu ja teised jäävad maha. Aina rohkem on tõendeid selle kohta, et sotsiaalset ebavõrdsust seostatakse üha enam piirkondlike erinevustega. Tundub, et piirkondlike lõhedega tegelemata on ebavõrdsusega keeruline võidelda.

Eesti on mitmekesine riik, kus elanikud seisavad sageli silmitsi erinevate elutingimustega olenevalt nende elukohast. Selle aruande käigus tegi Stefan Fina oma meeskonnaga Dortmundi Regionaal- ja Linnaarengute Teadusinstituudis (ILS) koostöös Eesti partneritega klasteranalüüsi, mis näitab, et elutingimuste, majandusnäitajate ja sotsiaalse heaolu põhjal saab Eesti jagada neljaks selgelt eristuvaks piirkonnaks, mida nimetame „Neli Eestit“. Umbes pool elanikkonnast elab dünaamilistes linnapiirkondades ja teine pool elab piirkondades, kus ei ole saavutatud sama heaolutaset. Viimasesse kategooriasse kuuluvad kaks kolmandikku Eesti omavalitsustest, kus on kõrgem töötuse ja vaesuse määr, kõrgem ülalpeetavate suhtarv ja madalamad sissetulekud, lisaks pakutakse ka vähem avalikke teenuseid.

Eesti arengumudeli edu ja avalike asutuste võime tagada võrdne elustandard ning üksikisikute võrdsed võimalused oleneb sellest, kuidas mitte-linnapiirkonnad ja väikelinnad arengustrateegiasse lõimitakse. Nõiaring tuleb murda: ühelt poolt on mõned „unustatud piirkonnad“, kus majandusaktiivsus on madalam, mille tulemusel kõrgelt kvalifitseeritud tööjõud kolib mujale. See omakorda toob kaasa kehvema taristu ja halvema kvaliteediga avalikud teenused. Teisalt meelitavad inimesi üha enam väga linnastunud piirkonnad, kuhu on koondunud majandustegevus, mis tähendab suuremat konkurentsi töökohtade nimel, kõrgemaid elamis- ja eluasemekulusid ning suuremat sotsiaalse tõrjutuse ohtu.

Kas suudame välja mõelda arengumudeli, mis pakub võrdsed võimalusi ja kõrget elatustaset olenemata elukohast? Väljakutse, mida soovime rõhutada nii riiklikele kui Euroopa poliitikakujundajatele on, et on võimatu pakkuda võimalusi ja võrdsust kõikidele üksikisikutele, olenemata nende majanduslikust ja sotsiaalsest taustast, kui ei tegeleta piirkondlike erinevustega.

Selle aruande tulemused rõhutavad vajadust vaadata majandus- ja sotsiaalpoliitika põhjalikult üle nii riiklikul kui ELi tasandil. Autorid viitavad võrdse heaolu taseme pakkumise olulisusele terves riigis. Selle saavutamiseks soovivad nad püüda muuta piirkondlikele erinevustele lähenemise viisi. Poliitika peaks olema suunatud inimestesse investeerimisele, mitte haldusstruktuuridele.

Avaliku sektori sekkumiseta võimalusi ei looda. Ei piisa sellest, kui pannakse suuremat rõhku mahajäänud piirkondade vajadustele, pigem on vajalik mõista, et majandusareng on kestlik

vaid juhul, kui kõik valdkonnad arenevad ja saavutavad kõrgema heaolutaseme.

Sama lähenemist tuleks järgida ka ELi tasandil. Eesti näide toob esile vajaduse ELi ühtekuuluvuspoliitika ulatust kohandada ning mõista, et paljud teised Euroopa Liidu poliitika aspektid aitavad samuti sotsiaalsete ja piirkondlike lõhedega võidelda: ELi roheline kokkulepe, ELi lapse õiguste strateegia, ELi soolise võrdõiguslikkuse strateegia jne. Piirkondlikud ja struktuursed põhimõtted peaksid olema rohkem põimunud teiste poliitikaprogrammidega, nagu teadus- ja arendustegevus, innovatsioon ja tööstuspoliitika. Majandusliku ja sotsiaalse heaolu loomisel tuleb järgida laiapõhjalist lähenemist ning EL peaks sotsiaalse ja majandusliku ebavõrdsuse teemaga tegelema kõikides mõõtmetes. Programmide ja meetodite kujundamisel tuleks arvesse võtta piirkondliku arengu võimalikke sotsiaalseid ja majanduslikke tõuke- ja tõmbetegureid. Selle asemel, et keskenduda kasvu ruumilisele koondumisele ja tööhoive mõjudele, peaks eesmärgiks olema tasakaalustatuma kasvu saavutamine, sidudes omavahel dünaamilisi kasvukeskuseid ja mahajäänud piirkondi.

See uuring, mis koostati Eesti Poliitikauuringute Keskuse Praxis toel, on osa ühisest piirkondlike sotsiaalmajanduslike erinevuste FESi ja FEPSi projektist viies ELi liikmesriigis (Eesti, Soome, Rootsi, Itaalia ja Rumeenia). Riigiti tehtud ebavõrdsuse uuringute tulemused moodustavad Euroopa analüüsi vundamenti, mille eesmärgiks on teha ettepanekuid, kuidas reformida ELi lähenemist regionaalpoliitikale ja tõsta ELi võimekust ühtekuuluvuspõhimõtete kujundamisel. Kohalik areng ja heaolu riigi kõikides piirkondades ei ole ainult majanduspoliitika eesmärk, pigem on tegu demokraatia tugevdamisega ning kõikidele inimestele võimaluste ja osaluse tagamisega. Kasvav ruumiline ebavõrdsus paljudes ELi liikmesriikides on soodustanud demokraatiavastaste liikumiste ja jõudude esile kerkimist, mis seavad demokraatlikud ja poliitilised institutsioonid küsimärgi alla. Kasvava rahulolematuse hajutamiseks peavad ELi liikmesriigid ja institutsioonid nende erinevustega tegelema ja pakkuma võrdsemat arenguteed.

PEER KRUMREY

Friedrich-Ebert-Stiftung direktor, Balti riikide esindus

DR. DAVID RINALDI

Uuringute ja poliitika direktor, Foundation for European Progressive Studies

1

ELUSTANDARDITE EBAVÕRDSUS EESTI PIIRKONDADES

Eesti on peale taasiseseisvumist 1991. aastal saavutanud märkimisväärse positiivse sotsiaalmajandusliku arengu tänu paindlikele ja väledatele sotsiaalpoliitilistele reformidele ja Eesti inimeste vastupidavusele. Peale üleminekut liberaalsele turumajandusele on Eesti majanduskasv olnud üks maailma kiiremaid. Vaatamata sellele, et üleilmne finantskriis tõi 2008. aastal Euroopas kaasa sügava majanduslanguse, oli 2010. aastaks Eesti majandusolukord paranenud ja juba 2012. aastal oli Eesti taastumine üks Euroopa Liidu kiiremaid.

Head majandustulemused on aidanud kaasa mõningasele lähenemisele jõukamatele Euroopa riikidele (Eurofound 2019). Viimase kümnendi jooksul on Eesti vähendanud lõhet enamike sotsiaal- ja majandusindikaatorite seas, sealhulgas SKT reaalkasv elaniku kohta, nominaalpalgad, tööhõivemäär ja vaesusriski määr ning sotsiaalne tõrjutus. Nagu varem mainitud, siis väike avatud majandus on majandustsüklites olnud väga dünaamiline. See rõhutab väljakutse olemust: sotsiaalmajanduslikult enam arenenud Euroopa regioonidele järele jõudmine leiab aset kui majandus kasvab, kuid languse puhul on oht, et erinevused suurenevad või järele jõudmise protsess aeglustub (vt ka Eurofound 2020). See on ohumärk Eesti ühiskonnale, et koroonakriisi valguses vältida ajaloo kordumist, mis võib tuua kaasa raskusi elustandardi hoidmisel ja ühiskondlike erinevuste süvenemise või võib aeglustada arenenumate liikmesriikidele järele jõudmist.

Mitmed Eesti sotsiaalmajanduslike institutsioonide tunnused, eriti tööturuhooldus, heaoluriik, haridus ja koolitus on väga sarnased liberaalsele turumajandusele, kuid on ka tunnuseid, mis klassikalisse mudelisse ei sobitu, nagu äriühingute üldjuhtimine ja sarnasus koordineeritud turumajandusega (Feldman 2017). Just Eesti sotsiaalkaitseüsteem kombineerib mitut mudelit, kuid on tõenäoliselt kõige lähemal liberaalmajanduslikule sotsiaalkaitseüsteemile, mida iseloomustavad madal ümberjaotamise tase, sissemaksete põhised sotsiaalkindlustusskeemid ja eesmärk stimuleerida tööjõu pakkumist (Masso et al. 2019). Sotsiaalkaitse kulutuste osakaal on Eestis olnud alati märkimisväärselt madalam kui teistes ELi liikmesriikides; Eurostati andmetel oli see 2019. aastal keskmiselt 27 protsenti EL28 seas, kuid Eestis vaid 16 protsenti. Vaatamata sarnasusele heldemate sotsiaalkaitseüsteemidega enne üleilmset finantskriisi, on viimase kümnendi jooksul lähenemine olnud aeglane või isegi olematu.

Ülaltoodud arutelu viitab sellele, et valitsemissektori kulutused moodustavad Eestis väiksema osa SKTst (38,9 protsenti

aastal 2018) kui enamikes ELi riikides (EL28 keskmine aastal 2018 – 45,8 protsenti) (Eurostat). Keskvalitsuse osakaal sellest on 87 protsendiga märkimisväärselt suur. Omavalitsuste kulutuste protsent valitsemissektori kulutustest on Eestis madalam kui OECD keskmine (OECD 2016). Omavalitsuste rahalised vahendid on väga tsentraliseeritud ning umbes 80 protsenti omavalitsuste eelarvehahenditest on keskselt reguleeritud (näiteks üksikisiku tulumaks, toetused ja reguleeritav maamaks).

Aastakümnete jooksul on Eesti halduskorraldust pidevalt muudetud, kuna ka ühiskond on pidevas muutumises olnud. Halduskorraldus peab sama tempot hoidma. 2016. aastal võttis Riigikogu vastu haldusreformi seaduse. Kõige olulisem on märkida, et reformide rakendamine on toonud kaasa märkimisväärse vähenemise linnade ja omavalitsuste arvus: omavalitsuste arv langes 213-lt 2012. aastal 79-le 2017. aastal. Muudatuse eeliseks on suurema territooriumi, elanikkonna, majandustegevuse, taristu ja teiste institutsionaalsete raamistikega kohalikud omavalitsusüksused. Hetkel ei ole selge, kuidas see mõjutab regionaalset arengut, sealhulgas piirkondlike erinevusi. Kuid ootus on, et valitsuse institutsionaalne võimekus paraneb märkimisväärselt, mis toob kaasa ka sotsiaal- ja majandustegevuse ning elutingimuste paranemise kõikides Eesti piirkondades. Ilmselt on tee tasakaalustatud piirkondliku arengu suunas keeruline ja seda mõjutavad mitmed erinevad tegurid. Sealhulgas üldised rahvastiku vananemise demograafilised trendid ja elanikkonna vähenemise oht ning veelgi olulisem on Harju maakonna ja Tallinna kasvav rahvaarv kogu elanikkonnast. Eesti suurim omavalitsus Tallinn on umbes 4,5 korda suurem kui suuruselt teine omavalitsus Tartu (ja umbes 3000 korda suurem kui kõige väiksem omavalitsus Ruhnu).

See meenutab meile, et piirkondlikud arenguprogrammid, mis tegelevad arengu erinevustega ja toetavad mahajääjaid järele jõudmises, on hädavajalikud. 1990ndatest alates on esile kerkinud mitmed algatused. Viimaste kümnendite tähtsamad piirkondliku arengu dokumendid on järgnevad:

- Regionaalpoliitika kontseptsioon (1994);
- Eesti regionaalarengu strateegia (1999);
- Eesti regionaalarengu strateegia 2005–2015 (2005);
- Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020 (2014).

Regionaalpoliitika on osa valitsuse algatusest parandada elutingimusi kõikides piirkondades, sealhulgas ligipääsu avalikele

teenustele, võimekust osaleda majanduses ja kasvus, elanikkonna piirkondlikku tasakaalu ja asustustrende, territoriaalset terviklikkust ja kestlikku arengut. Kõige hiljutisem arengustrateegia puudutab jätkuvaid „erinevusi Eesti regionaalses sotsiaalmajanduslikus arengus, mis on suhteliselt suured võrreldes Euroopaga ja teiste arenenud majandustega, arvestades riigi väiksust. Selle strateegiaga soovib Eesti valitsus ühtlustada piirkondlikku arengut, et iga piirkond saaks lähtuda oma eripäradest ja tugevustest ning suurendada riigi konkurentsivõimet tervikuna, et inimestel oleks ligipääs headele töökohadele, teenustele, eneseteostusele ja elukeskkonnale, mis võimaldab erinevaid tegevusi.“

Kuid enamik piirkondliku arengu uuringuid ja ülevaateid toovad esile, et: (i) siseränne on suurendanud demograafilisi erinevusi, sealhulgas kasvavat linnastumist; (ii) selle tulemusel koondub ka majandustegevus tihtipeale suurlinnapiirkondadesse, nagu Tallinn ja Tartu; ning (iii) seega on SKT, osalus tööjõus ja tootlikkus väljaspool Harju ja Tartu maakondi tagasihoidlikuks jäänud (Servinski et al. 2016; Eesti Koostöö Kogu 2020; Arenguseire 2019). Selles aruandes kirjeldatakse põhjalikumalt Eesti piirkondlike erinevusi ja lõpus antakse soovitusi, kuidas edasi tegutseda.

2

EESTI PRAEGUNE OLUKORD

„Kasv on tugev, kuid aeglustuv.“ Selline on Eesti majandusülevaate pealkiri aastast 2019 (OECD 2020). Võrreldes teiste OECD riikidega on Eesti sotsiaalmajandusliku arengu kasv peale taasiseseisvumist 1991. aastal olnud muljet avaldav ning Eesti on hiljem pälvinud ka rahvusvahelist tunnustust digitaalsete ettevõtlusvõimaluste edendamise eest. Samas toob OECD aruanne esile, et sotsiaalmajanduslikud väljakutsed ei ole kadunud: näiteks puudujäägid tootlikkuses, sissetulekute ja tervise ebavõrdsus, kehv keskkonnakvaliteet ja demograafiline vananemine.

OECD hinnang vaatab riiklike trende, mis tingivad piirkondlikku arengut ning omakorda sõltuvad sellest. 21. sajandi murranguliste muutuste surve üleilmastunud maailmas annab piirkondliku majanduse uute ebavõrdsuse ja lahknevate elutingimuste põhjustajate meelevalda. Seega takistavad arengut kasvava piirkondliku polariseerumisega seonduvad probleemid ja uut tüüpi ääremaastumine (Eesti Koostöö Kogu 2020). Alates 2020. aastast on koroonapandeemia sotsiaalmajanduslikule arengule suurt mõju avaldanud, mis on muutnud majandus- ja elamistingimused ebakindlaks ning mõjub taastumist ja tulevast riiklikku ja piirkondlikku arengut.

Koroonakriisi eelsete andmete sotsiaalmajanduslike trendide analüüsis 79 Eesti omavalitsuses leiti järgmist:

- Kõige paremini läheb omavalitsustel, mis asuvad pealinna elu- ja töökoha vahel sõitmiseks sobivas kauguses. Nendes omavalitsustes elab suur osa kõrgelt kvalifitseeritud ning kõrge sissetulekuga töötajaid ning nendesse piirkondadesse kolib ka kõige enam inimesi. Väga head elutingimused on ka hõredalt asustatud Alutaguse rahvuspargis ning Kihnu ja Ruhnu saarel.
- Eesti suurimad linnad – Tallinn, Tartu, Narva, Pärnu – veavad Eesti majanduse arengut. Elamistingimused on linnades paremad kui Eestis keskmiselt. Põhja-Eesti rannikuarandel piirkondadel, Hiiumaal ja sisemaa piirkondadel, nagu Viljandi, Põhja-Sakala, Kastre ning Nõo vald on samad eelised. Kuid kõik ei saa headest sotsiaalmajanduslike tingimustest võrdselt osa. Indikaatoritest, mille suhtes nendes piirkondades on keskmised või alla keskmise väärtused võrreldes ülejäänud Eestiga, väärivad märkimist sooline palgaerinevus ja piiratud valitsemissektori tulud ning alla keskmise tervisteenuste kättesaadavus.
- Sisemaal on suuri piirkondi, kus on pidev probleem demograafilise vananemise, väljarände ning seonduvate probleemidega: haridusvõimalused on piiratud nagu ka kohalike omavalitsuste investeerimisvõimekus. Piiratud ärivõimalused ja sissetulekud ning madalam osalusmäär on siin peamisteks väljakutseteks.
- Kirde-Eestis on väike arv omavalitsusi, kus on oluline mahajäämus. Narva linn ja ümbritsevad omavalitsused seisavad silmitsi väga kõrgete töötusmääradega, proportsionaalselt madalamate sissetulekutega ja väga kõrge soolise palgaerinevusega võrreldes ülejäänud Eestiga, vaatamata sellele, et tööjõul on keskmiselt kõrge haridustase. Pikaajased struktuursed puudujäägid nendes omavalitsustes toovad kaasa väga madala osalusmäära ja väljarände. Nende piirkondade erinevused on Eesti arengutrendide konvergenstis suur väljakutse.
- Üleriigiline sotsiaalmajanduslike erinevuste hindamine näeb demograafilises vananemises ja rändemustrites suurt ohtu Eesti äärealade sotsiaalmajanduslikule stabiilsusele. Piirkonnad, kust märkimisväärne arv noori lahkub, peavad rinda pistma kaasnevate kahanemisega seotud probleemidega.

Eesti seisab hetkel sotsiaalmajandusliku arengu pöördepunktis. Senised saavutused valdkondades nagu infotehnoloogia on ärivõimaluste üleilmse konkurentsi keeristes, nagu ka see, mida suudetakse kõrgelt haritud tööjõule pakkuda. Noorte ja andekate inimeste väljavaadete parandamiseks on vaja jätkuvat poliitilist toetust. Fossiilsetest kütustest sõltuvad majandustegevused tuleb ümber suunata puhastele ja taastuvatele energiaallikatele (OECD 2020). Samal ajal vajavad ebasoodsad piirkonnad investeringuid, et arendada ärivõimalusi ja taristut kui atraktiivse elukeskkonna selgroogu.

Selle aruande sotsiaalmajanduslike erinevuste analüüs on piirkondlikult eristatud esitlus Eesti tuleviku arengut raamistavatest tingimustest. See kirjeldab praeguseid ruumilisi erinevusi tugevuste ja nõrkuste, tuleviku riskide ja väljakutsete valguses. Valitud näitajad katavad (i) majanduse, tööhõive ja tööturu; (ii) haridusvõimalused ja väljavaated paremaks eluks; (iii) heaolu ja tervise; (iv) riigi tegevuse ja osaluse ning (v) siserände mustrid.

2.1 „EUROOPA RÄNIORU“ ARENGUD ERINEVATES SUUNDADES

Eesti sotsiaalmajandusliku geograafia tugevused ja nõrkused on mitmekesised. Näitajad, mis hõlmavad ruumilisi variatsioone ja erinevusi, valiti teemakohase selgitusvõime alusel. Nad vahendavad ebavõrdseid arenguid, mida saab seostada geograafiliste raamtingimustega ja tõlgendada võrrelduna arengutega ülejäänud riigis. Lisaks näitajate valikule on oluline sisendandmete ruumiline detailsus. Näitajate väärtusi saab poliitikakeskkonnale selgemalt omistada, kui vaatlusalal esindab täpselt poliitilise tegevuse ja valitsemise mõjuala. Vaatamata sellele, et riiklik poliitika ja kohalikud otsused omavad alati teatud vastastikust mõju, siis omavalitsuse tasandil¹ väärtused on sellises kontekstis informatiivsemad kui üldisemad haldustasandid, kus andmeid koondatakse ja sellest tulenevad keskmised võivad ruumilisi mustreid häägustada.

Selle aruande uudsus seisneb tervikliku näitajate kogumi integreeritud analüüsis omavalitsuse tasandil geostatistilisel meetodil, mida tuntakse ka klasteranalüüsina. Ühe indikaatoriga kaardid on kombineeritud sarnaste tugevuste ja nõrkustega valdkondadesse võrrelduna riigi keskmisega. Selle tulemuseks on kaart, mis annab teavet Eesti erinevuste ruumilise tüpoloogiat kohta, niinimetatud Eesti erinevuste kaart. Kaarti tuleb kindlasti lugeda koos statistilise teabega, mis klasterit iseloomustab. Lisaks kirjeldab ja tõlgendab lühike tekst nähtavaid ruumilisi mustreid, et tuvastada selgitavaid tegureid.²

- Töötuse määr, demograafiline ülalpeetavate suhtarv** (*Majandus, tööhõive ja tööturg*): Tööhõive on majandustegevuse alustala. Kõrgemad määrad näitavad piirkonna töövõimaluste edukat kokkusobivust oskuste tasemega ja kohaliku ning piirkondliku tööjõu eelistustega. Hõivatud inimesed teenivad tavaliselt oma leibkonnale sissetulekut, toetavad ülalpeetavaid ja teevad sotsiaalkindlustuse sissemaksleid. *Demograafiline ülalpeetavate suhtarv* näitab ülalpeetavate ja tööealiste inimeste suhtarvu. Kõrgemad väärtused näitavad ülalpeetavate suuremat nõudlust ja suuremat survet era- ja avalikele vahenditele nende toetamiseks. Kõrged väärtused viitavad sageli demograafilisele vananemisele ja tööealiste inimeste väljarändele.
- Koolist väljalangemise määr, kõrgelt kvalifitseeritud inimesed** (*Hariduslikud võimalused ja paremad väljavaated*): Kõrge koolist väljalangemise määr näitab sellest mõjutatud inimeste piiratud väljavaateid muutuvall tööturul. Paljud uuringud on näidanud, et haridus on üks otsustav tegur, mis võimaldab inimestel tööturul edukas olla ja väljavaateid parandada. Kõrged väärtused märgivad seega probleemseid valdkondi, isegi kui töötus on madal. *Kõrgelt kvalifitseeritud inimeste määr* rõhutab veelgi hariduse tähtsust. Kõrgemad väärtused näitavad, kus on rohkem inimesi, kellel on eeldusi konkureerida

üha konkurentsivõimelisel tööturul, kui on sobivaid tööpakkumisi. Praegune vastavus on aga vaid osa suuremast pildist. Kõrgemat haridustaset seostatakse ka suurema isikliku arengu potentsiaali ning võimega muutuvall tööturul kohanedada.

- Keskmine brutosissetulek, sooline palgaerinevus, perearstid** (*Heaolu ja tervis*): Sissetulek on elamiskulude katmiseks hädavajalik. Ebapiisav sissetulek toob kaasa tõrjutuse ja surve peredele ja/või valitsusele katta ülalpeetavate kulud. *Perearstide arv 10 000 elaniku kohta* näitab, milline on tervishoiuteenuste kättesaadavus konkreetsetes piirkondades. Kõrgem osakaal võib olla tingitud suurest nõudlusest, näiteks piirkondades, kus on kõrge eakate suhtarv või suur nõudlus eritervishoiuteenuste järele. Piirkondlikud erinevused soolise palgalõhe puhul näitavad, kus naiste palk meeste keskmisest palgast erineb. Kõrged väärtused (täheleb: naised teenivad vähem kui mehed) ilmnevad sageli kõrgelt kvalifitseeritud töötajate puhul, kui soolise võrdõigussuhtega seonduvat ei ole reguleeritud.
- Valimisaktiivsus, omavalitsuste tulu elaniku kohta** (*Riigi tegevus ja osalus*): Inimeste osakaal, kes kohalikel valimistel *hääletavad* näitab inimeste huvi demokraatias osalemise vastu. Kõrgemaid määrasid seostatakse sageli kõrgema hariduse ja jõukuse tasemega; jõukad ja haritud inimesed hääletavad suurema tõenäosusega. Just kohalikel valimistel võivad teatud „kuumad“ teemad ja teatud isiksuste kohalik populaarsus motiveerida inimesi hääletama. Seda võib vaadelda kui positiivset panust osalemisse. *Omavalitsuste tulu elaniku kohta (eurodes)* on võtmetähtsusega komponent kohalike omavalitsuste eelarvetes. Kõrgem tulu võimaldab teha suuremaid investeeringuid taristusse ja teenustesse. Kõrgemaid tasemeid seostatakse parema kvaliteediga taristu ja teenustega, mis suurema tõenäosusega vastavad kohalike kasutajate nõudmistele.
- Siserände saldo** (*Ränne*): Sise- ja väljarände saldot võib tõlgendada eelhoiatuseks, mis viitab ruumilistele mittevastavustele ühelt poolt inimeste väljavaadete ja teiselt poolt potentsiaalset rännet põhjustavate puuduste olulisuse vahel. Taristu nõudlust ja pakkumist, tööturu stabiilsust ja mitmeid kultuurilisi ja ühiskondliku ebavõrdsuse aspekte seostatakse rändemustritega ja sellest tuleneva rahvastikubaasiga. Praeguses kontekstis võib siserännet tõlgendada kui asukoha eelistuste ja Eesti elanikkonna soovitud elamistingimuste väljendust.

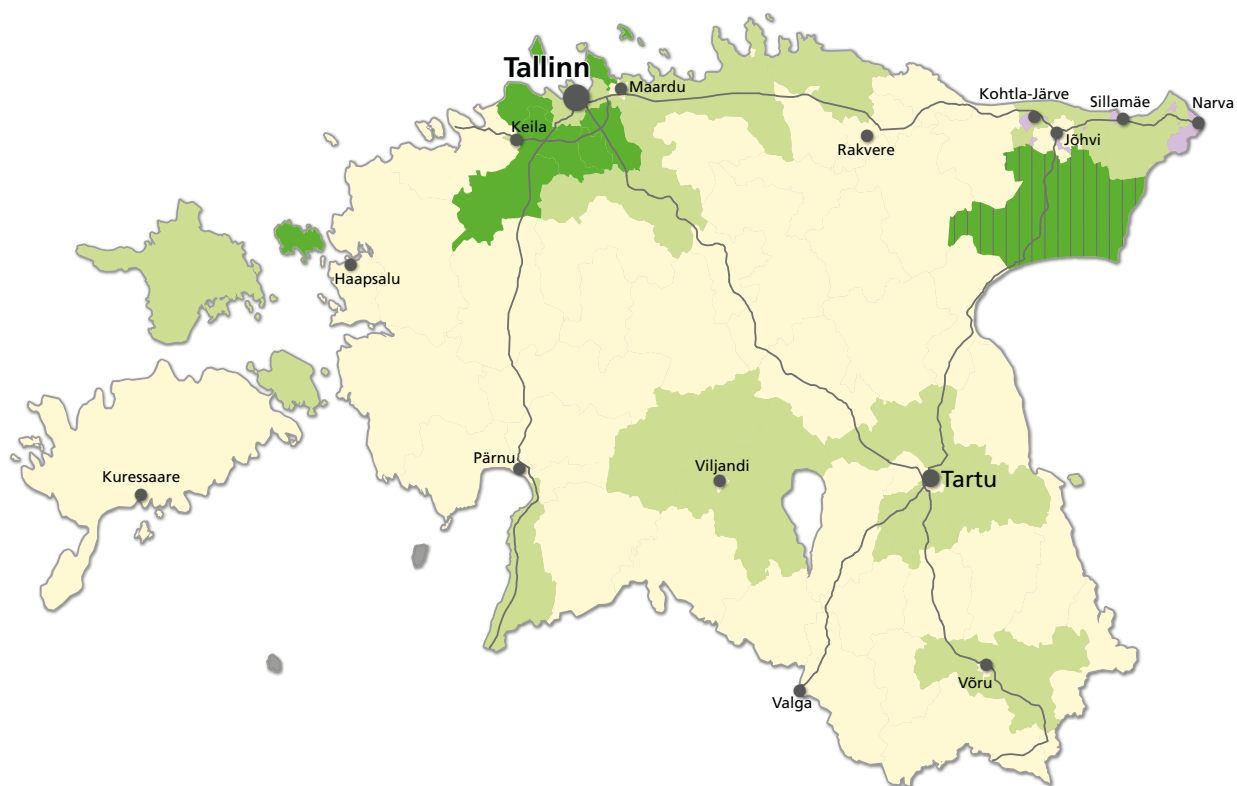
Joonis 1 näitab riiklikul erinevuste kaardil Eesti ruumilist tüpoloogiat. Klasterid on semantiliselt raamistatud, sildid põhinevad indikaatori väärtuste tõlgendustel ja täiendava geograafilise info kirjeldustel. Tabel 1 annab kokkuvõtliku ülevaate indikaatoritest, mis kirjeldavad üksikuid ruumilisi tüüpe. Nooled sümboliseerivad indikaatorite väärtuste matemaatilist väärtust (väga kõrge: ↑; kõrge: ↗; keskmine: ○; madal: ↘; väga madal: ↓). Teatud juhtudel märgivad kõrged väärtused positiivset asukohategurit (kõrge väärtus keskmise sissetuleku, kõrge tööhõive määra puhul), teistel juhtudel on need väljavaadete koha pealt üsna negatiivsed (kõrge koolist

¹ LAU 2 (kohalike haldusüksuste 2 tasand vastavalt Euroopa Liidu definitsioonile).

² **Järgnevalt:** paksus kirjas – indikaatori nimetus; *kaldkirjas:* teemagrupp.

väljalangemise määr või kõrge ülalpeetavate suhtarv). See-
tõttu kasutatakse täiendavat värvilist tausta (rohelise varjun-
did = üsna positiivne või väga positiivne; helehall = keskmis-
ne; punase varjundid = üsna negatiivne või väga negatiivne),
et viidata piirkonna tugevuste ja nõrkuste väärtuste hinnangule –
mida tuleb alati tõlgendada võrdluses riiklike keskmis-
tega. Erinevuste kaardi eesmärk koos statistiliste väärtustega
on aidata andmete tõlgendamisel. Interaktiivne veebipõhine
kaart võimaldab põhjalikumalt uurida kõikide sisendmuutu-
jate väärtusi ja nende kombineeritud mõju erinevuste kaardil
<https://www.fes.de/ebavordne-eesti>.

Joonis 1
Eesti erinevuste kaart

Linnad (elanikud)

- Linn > 400,000
- Linn > 100,000
- Linn > 10,000

— põhiteede võrk

0 50 km

Klaster

- Öitsvad piirkonnad ja heaolusaared
- Väike rahvastikutihedus
- Paremal järjel Eesti
- Sotsiaalmajanduslike probleemidega kahanevad piirkonnad
- Pikaajalised struktuurselt ebasoodsad koondumispaiad
- Välja jäetud andmed

Geodata: EuroGeographics, Geofabrik GmbH, OpenStreetMap Contributors 2018

Allikas: Autori illustatsioon.
Andmed: Statistikaamet, Eesti Töötukassa, Tervise Arengu Instituut, Eurostat.

2.2 NELI EESTIT

Erinevuste kaart näitab, et Eestit saab jagada neljaks ruumiliseks tüübiks, kus on selgelt eristuvad sotsiaalmajanduslikud eelised ja puudused. Legend kasutab märgistuses värve: roheline varjundid märgivad piirkondi, kus üldhinnangu järgi läheb hetkel paremini ja piirkonnad tunduvad olevat paremini valmistunud tuleviku väljakutseteks, vähemalt enamike inimeste jaoks. Ookerkollane märgistab piirkondi, kus indikaatori väärtus on sageli Eesti keskmise ligi. Lillat kasutatakse nende piirkondade märgistamiseks, kus on peamiselt negatiivsed indikaatori väärtused – piirkonnad, mis vajavad konkreetseid meetmeid. Selle värvitõlgenduse põhjal näitab kaart põhimõtteliselt kolme sotsiaalmajanduslike erinevuste keskonda: keskmine, üle keskmise ja alla keskmise.

1. Üle keskmise: **heaolusaarte** (sealhulgas Alutaguse „metafooriline saar“) erandiga, **õitsvad piirkonnad** ja **paremal järjel Eesti** (hele ja tumedam roheline Joonisel 1) moodustuvad piirnevatest aladest, kus linn on kasvu ja heaolu tuumaks. Nendes kahes klastris elab 0,68 miljonit inimest (51 % Eesti elanikkonnast) 31 omavalitsuses (39 % Eesti 79 omavalitsusest). Vaatamata nende määravale rollile majanduse dünaamikas, ei ole Tallinn ja Tartu kõige jõukamad piirkonnad. Seda selgitab ebasoodsates tingimustes elavate leibkondade suhteliselt suur osakaal, kes samuti elavad pealinnas ja Tartus, Euroopa kultuuripealinnas 2024. Ruumilist ulatust võib tõlgendada kui tuumiku ja eeslinna või linnalähedase pendeldamise funktsionaalsete suhete haardeala ja teiselt poolt kui linnatuumiku kõrvalmõju. Mastaabisääst mängib määravat rolli nende piirkondade majandusliku atraktiivsuse selgitamisel: kõrge kvaliteediga taristu ja teenused, inimressursid ning lähedus piirkondlikele ja piirkondadevahelistele turgudele on majanduseelised, mis tihtipeale kaaluvad üles ettevõtete kõrgemad asukohakulud.
2. Alla keskmise: sotsiaalmajanduslik areng Eesti **sotsiaalmajanduslike probleemidega kahanevates piirkondades** (ookerkollane Joonisel 1) vastandub linna- ja ümbritsevate piirkondade arengutele. Suur arv noori lahkub maapiirkondadest hariduslikel eesmärkidel, töövõimaluste ja/või jõuka linliku elustiili otsingutel. Seega on ülejäänud elanikkond keskmisest vanem, vajab head tervishoiusüsteemi, mis vastab kõrgele nõudlusele ja sotsiaalmõjudele, et toetada rohkem ülalpeetavaid. Kahanevates piirkondades võivad väljavaated probleemseks osutada, kui vanad tööstused, sealhulgas kaevandamine, ressursside lõppemine ja tegevuse lõpetamine ja/või protsesside (digitaalne) automatiseerimine toovad kaasa töötajate asendamise ja jätkuva kahanemise. Haridustaseme parendamine ja uute töövõimaluste arendamine on tuleviku arengu seisukohalt peamised väljakutsed. Kolm omavalitsust klastris: **struktuurselt ebasoodsad vähemuspiirkonnad** on olnud pikka aega sarnases olukorras, kuigi selgitavad tegurid on peale Eesti taasiseseisvumist olnud ümberkujundamise dünaamikas sügavalt juurdunud. Alltoodud keskmistes piirkondades elab 0,65 miljonit inimest (49 % elanikkonnast) 48 omavalitsuses (61 % kõikidest Eesti omavalitsustest).

See kokkuvõte iseloomustab ja visualiseerib erinevuste mustreid ülevaatlilikult. Selliste ruumiliste tüüpide definitsiooni on võimalik kasutada ka tuleviku sotsiaal- ja majanduspoliitika hindamisel. Tabel 2 näitab praeguseid indikaatorväärtuste vahemikke koos vastavate omavalitsuste nimedega ning miinimum- ja maksimumväärtustega igas klastris.

Tabel 1

Eesti sotsiaalmajanduslike erinevuste ruumiline tüpoloogia

Väärtuse vöti:

väga kõrged väärtused: ↑ kõrged väärtused: ↗ keskised väärtused: ○ madalad väärtused: ↘ väga madalad väärtused: ↓

Kuidas tõlgendada: väga positiivne positiivne keskmine negatiivne väga negatiivne

Kirjeldus	Indikaatori hinnang	Ruumiline piirjoon	
Öitsvad piirkonnad ja heaolusaared (8+2 omavalitsust ³ ; 0,1 miljonit elanikku)			
<p>Hea kvaliteediga eluks parimate sotsiaalmajanduslike raamtingimustega piirkonnad Eestis asuvad pealinna Tallinna läheduses eeslinnades, Läänemere ja Riia lahe saartel ja hõredalt asustatud, kuid suure rahvuspargi piirkonnas Ida-Eestis (Alutaguse). Nendes piirkondades on kõige suurem osakaal kõrgelt kvalifitseeritud inimesi, kes teenivad kõige suuremaid sissetulekuid võrreldes Eesti keskmisega, kohalike omavalitsuste tulu on suurim, inimesed osalevad arvukalt kohalikel valimistel ja rändesaldo on suurima positiivse ülekaaluga. Eelneva tulemusel on töötus suhteliselt madal, vähem inimesi vajab ülalpidamiseks tööelisi (madal ülalpeetavate suhtarv) ja vähem on ka koolist väljalangejaid. Negatiivse poole pealt võib näha survet terviseteenuste, arvestades arstide arvu elanike kohta, ning naistel on väiksemad võimalused teenida võrdset palka. Sellesse klastrisse kuulub väike arv omavalitsusi, kus elab vaid 0,1 miljonit elanikku.</p>	Töötuse määr: 4,2 %	↘	
	Ülalpeetavate suhtarv: 56,3 %	↘	
	Kõrgelt kvalifitseeritud: 40,8 %	↑	
	Koolist väljalangemise määr: 3,8 %	↘	
	Brutosissetulek: 1 604 EUR	↑	
	Sooline palgaerinevus: 78,1 %	○	
	Perearstid: 2,9 10 000 elaniku kohta	↘	
	Kohalike omavalitsuste tulud: 1 801 EUR	↑	
	Valimisaktiivsus: 61,3 %	↑	
	Siserände saldo: 92,3 elanikku 1 000 kohta	↑	
	Paremal järjel Eesti (21 omavalitsust; 0,58 miljonit elanikku)		
<p>Paremuselt teine klaster Eestis koosneb 21 omavalitsusega suuremast alast, kus elab 0,58 miljonit inimest. Võrreldes eelmise klastriga on sissetulekud ja kvalifikatsioonitase, töötus ja ülalpeetavate suhtarv ning koolist väljalangemise osakaal ja siserände ülejääk veidi väiksemal määral üle Eesti keskmise. Kohalike omavalitsuste tulud on palju väiksemad, Eesti keskmise lähedal. Väiksem arv inimesi osaleb kohalikel valimistel. Perearstidel on Eesti keskmisest rohkem patsiente, kelle eest hooldada, ja naised teenivad meestest märkimisväärselt vähem. Selgitavad tegurid viitavad selles klastris mitmekesisemale sotsiaalsele spektrile: suurimates linnades Tallinnas ja Tartus on nii ebasoodsates tingimustes elavaid kui jõukaid leibkondi. Kaugemad piirkonnad lõikavad kasu tugevamast kohalikust majandusest ning suuremate linnade atraktiivse tööturu lähedusest. Samas on nendes piirkondades ka hulganisti madalama sissetulekuga leibkondi.</p>	Töötuse määr: 4,6 %	↘	
	Ülalpeetavate suhtarv: 55,9 %	↘	
	Kõrgelt kvalifitseeritud: 30,6 %	↗	
	Koolist väljalangemise määr: 4,4 %	↘	
	Brutosissetulek: 1 305 EUR	↗	
	Sooline palgaerinevus: 79,1 %	○	
	Perearstid: 3,2 10 000 elaniku kohta	↘	
	Kohalike omavalitsuste tulud: 1 460 EUR	○	
	Valimisaktiivsus: 56,1 %	○	
	Siserände saldo: 44,6 elanikku 1 000 kohta	↗	

³ Kihnut ja Ruhnud klasteranalüüsi ei kaasatud, kuna sealsed puhkesaarte sotsiaalmajanduslikud tingimused on erandlikud ning statistiliselt on seal palju võõrväärtusi. Seega on nad lisatud sellesse klastrisse indikaatorite väärtuste manuaalse võrdluse alusel.

Väärtuse võti:

väga kõrged väärtused: ↑ kõrged väärtused: ↗ keskised väärtused: ○ madalad väärtused: ↓ väga madalad väärtused: ↓

Kuidas tõlgendada: väga positiivne positiivne keskmine negatiivne väga negatiivne

Kirjeldus	Indikaatori hinnang	Ruumiline piirjoon	
Sotsiaalmajanduslike probleemidega kahanevad piirkonnad (45 omavalitsust; 0,55 miljonit elanikku)			
<p>Suurim ruumiline klaster, mis hõlmab enamikke Eesti omavalitsusi, on hajaasustusega. Vaatamata selle klasteri suurusele elab seal vähem inimesi kui paremal järjel Eestis (0,55 miljonit). Lisaks on selles klasteris märgata märkimisväärset elanikkonna vähenemist, mida väljendab väljarände ülejääk. Kõrge ülalpeetavate suhtarv näitab, et piirkonnast lahkuvad peamiselt tööealised ja alles jäänud töötavad inimesed peavad ülal pidama eakaid ja lapsi. Töenäoliselt selgitab eakate suurem nõudlus meditsiiniteenuste järele suurt arvu perearste elaniku kohta. Selle klasteri sotsiaalmajanduslikud väljavaated sõltuvad tugevalt töövõimalustest ja sobivast oskuste tasemest. Alla keskmise kõrgelt kvalifitseeritute arv ning kõrgem koolist väljalangemise määr on murettekitavad, nagu ka madalamad sissetulekud. Kohalike omavalitsuste tulud on keskmised, nagu ka töötuse määr ja valimisaktiivsus. Kahanemise dünaamika tõttu seisab see klaster silmitsi suurte väljakutsetega 21. sajandi muutuste tuules.</p>	Töötuse määr: 5,3 %	○	
	Ülalpeetavate suhtarv: 60,3 %	↗	
	Kõrgelt kvalifitseeritud: 25,1 %	↓	
	Koolist väljalangemise määr: 6,0 %	↗	
	Brutosissetulek: 1 156 EUR	↓	
	Sooline palgaerinevus: 79,0 %	○	
	Perearstid: 5,7 10 000 elaniku kohta	↗	
	Kohalike omavalitsuste tulud: 1 442 EUR	○	
	Valimisaktiivsus: 55,3 %	○	
	Siserände saldo: -28,9 elanikku 1 000 kohta	↓	
Pikaajaliselt struktuurselt ebasoodsad koondumispaigad (3 omavalitsust; 0,1 miljonit elanikku)			
<p>Kõige väiksem klaster, mis koondab vaid kolme omavalitsust, sealhulgas piirilinna Narvat ja kahte lähedalasuvat kogukonda, kus elab 0,1 miljonit, peamiselt vene päritolu inimest. Selle klasteri sotsiaalmajanduslikult ebasoodsad tingimused on silmatorkavad: töötuse määr on Eesti keskmisega võrreldes kõige kõrgem, sissetulekud on kõige madalamad, nagu ka omavalitsuste tulud ja valimisaktiivsus kohalikel valimistel. Naised teenivad meestest märkimisväärselt vähem ja väga suur hulk inimesi lahkub piirkonnast. Suhteliselt kõrget kvalifitseeritud inimeste arvu võib käsitleda varasemate elutingimuste jäänukina, kui peale Eesti taasiseseisvumist 1991. aastal koges varem privilegeeritud vene vähemus väga suurt töövõimaluste langust muutuval tööturul. Kokkuvõttes on erinevused Narva, Kohtla-Järve ja Sillamäe omavalitsustes viimastel aastatel süvenenud, luues raamistavad tingimused, mis on tuleviku sotsiaalmajanduslikuks arenguks selgelt probleemseks.</p>	Töötuse määr: 9,7 %	↑	
	Ülalpeetavate suhtarv: 62,9 %	↗	
	Kõrgelt kvalifitseeritud: 33,2 %	↗	
	Koolist väljalangemise määr: 5,0 %	○	
	Brutosissetulek: 1 029 EUR	↓	
	Sooline palgaerinevus: 72,4 %	↓	
	Perearstid: 7,1 10 000 elaniku kohta	↗	
	Kohalike omavalitsuste tulud: 1 239 EUR	↓	
	Valimisaktiivsus: 45,4 %	↓	
	Siserände saldo: -50,8 elanikku 1 000 kohta	↓	

Tabel 2
Ruumiliste tüüpide indikaatorväärtuste vahemik

Indikaator	Väärtus	Õitsvad piirkonnad ja heaolusaared	Paremal järjel Eesti	Sotsiaalmajanduslike probleemidega kahanevad piirkonnad	Pikaajaliselt struktuurselt ebasoodsad koondumispaigad
Töötuse määr (%)	Min.	3,4 (Kiili vald)	3,0 (Hiiumaa vald)	3,6 (Jõgeva vald)	9,1 (Sillamäe linn)
	Max.	5,7 (Alutaguse vald)	7,7 (Narva-Jõesuu linn)	8,2 (Valga vald)	10,4 (Narva linn)
Demograafiline ülalpeetavate suhtarv (%)	Min.	45,1 (Vormsi vald)	48,2 (Luunja vald)	52,3 (Maardu linn)	62,4 (Sillamäe linn)
	Max.	59,5 (Saue vald)	60,7 (Keila linn; Põhja-Sakala vald)	68,0 (Viljandi linn)	63,5 (Narva linn)
Kõrgharidusega inimeste osakaal (%)	Min.	29,2 (Alutaguse vald)	21,9 (Viljandi vald)	18,8 (Põhja-Pärnumaa vald)	31,4 (Kohtla-Järve linn)
	Max.	51,5 (Viimsi vald)	45,2 (Tallinn)	42,1 (Tartu linn)	35,9 (Sillamäe linn)
Koolist väljalangemise suhtarv (%)	Min.	0,0 (Vormsi vald)	1,5 (Kuusalu vald)	2,3 (Räpina vald)	4,6 (Sillamäe linn)
	Max.	7,3 (Viimsi vald)	7,7 (Nõo vald)	13,5 (Loksa linn)	5,6 (Narva linn)
Keskmine brutosissetulek töötaja kohta kuus (EUR)	Min.	1 171 (Alutaguse vald)	1 048 (Narva-Jõesuu linn)	1 036 (Valga vald)	989 (Narva linn)
	Max.	1 819 (Viimsi vald)	1 482 (Keila linn)	1 341 (Tartu linn)	1 054 (Kohtla-Järve linn)
Sooline palgaerinevus (%)	Min.	75,4 (Viimsi vald)	73,8 (Hiiumaa vald)	70,0 (Viru-Nigula vald)	70,7 (Sillamäe linn)
	Max.	82,5 (Alutaguse vald)	85,4 (Toila vald)	85,9 (Setomaa vald)	74,6 (Narva linn)
Perearstide arv 10 000 elaniku kohta	Min.	0,0 (Vormsi vald)	0,7 (Viljandi vald)	1,1 (Järva vald)	6,2 (Narva linn)
	Max.	5,7 (Saku vald)	8,0 (Keila linn)	11,1 (Saarde vald)	8,0 (Sillamäe linn)
Kohalike omavalitsuste tulud elaniku kohta (EUR)	Min.	1 506 (Saue vald)	1 250 (Luunja vald)	1 222 (Jõhvi vald)	1 189 (Narva linn)
	Max.	2 607 (Alutaguse vald)	1 706 (Narva-Jõesuu linn)	1 695 (Lääne-Nigula vald)	1 275 (Kohtla-Järve linn)
Valimisaktiivsus kohalikel valimistel (%)	Min.	58,5 (Saku vald)	49,2 (Kohila vald)	43,1 (Loksa linn)	40,7 (Kohtla-Järve linn)
	Max.	69,5 (Vormsi vald)	61,7 (Narva-Jõesuu linn)	65,9 (Tõrva vald)	51,0 (Sillamäe linn)
Üldine siserände netosaldo 1 000 elaniku kohta	Min.	-33,8 (Alutaguse vald)	-33,0 (Põhja-Sakala vald)	-58,8 (Saarde vald)	-59,4 (Sillamäe linn)
	Max.	243,1 (Rae vald)	208,2 (Luunja vald)	22,2 (Tori vald)	-38,9 (Narva linn)

Allikas: Autori illustatsioon.
Andmed: Statistikaamet, Eesti Töötukassa, Tervise Arengu Instituut, Eurostat.

3

ELAMISTINGIMUSTE VÕRDSUSTAMISE JA SOTSIAALSE SIDUSUSE UUED PÕHIMÕTTED

3.1 KOONDUMISE VÄHENDAMINE

Eesti piirkondade elustandardi ebavõrdsuse analüüs näitab, et vaatamata Eesti kiirele sotsiaalmajanduslikule lähenemisele teistele Euroopa riikidele, on endiselt piirkondlikke erinevusi. Aruandes kaardistatud piirkondlikud erinevused peegeldavad majandustegevuse ja elanike jätkuvat koondumistrendi paari piirkonnakeskusesse. Sarnaselt sellele analüüsile on ka varasemad uuringud Eesti piirkondlikku arengut iseloomustanud järgnevalt: Tallinn (ja vähemal määral ka teised linnad) on raskuskeskmeks, kuhu koonduvad inimesed, majandustegevus ja teenused, samal ajal kui ülejäänud Eesti on maha jäänud ja kahaneb (Eesti inimarengu aruanne 2019/2020).

Piirkondlik ühtekuuluvuspoliitika ei ole suutnud ära hoida majandustegevuste kasvavat koondumist teatud piirkondadesse või suurendada märkimisväärselt piirkondadevahelist ühtekuuluvust. Piirkondlikud arengustenaariumid on soovitanud ajada energilisemat regionaalpoliitikat ja toetada üle riigi kasvukeskusi või kohaneda ruumiliselt äärmiselt koondunud majandusmudeliga (Arennguseire 2019). Viimane variant tähendaks, et vaid turujõud suudaksid need piirkondlikud erinevused ümber pöörata, kuid on ebatõenäoline, et vaid turujõud üksi suudaksid tagada optimaalse inim- ja majandusressursside rakenduse ning väärivad elutingimused ja võimalused erinevates geograafilistes- ja halduspiirkondades.

Võimekus kujundada ja pakkuda üldisi põhimõtteid piirkondade vahel on sõltunud omavalitsuste arvust ja suuruselt. 2017. aastaks oli Eesti kohalike omavalitsuste haldusüksusi reforminud ja omavalitsuste arv vähenes 213-lt (2012. aastal) 79-le. Reform pidi eelduslikult parandama kõrge kvaliteediga avalike teenuste pakkumise võimekust ja toetama üle riigi elu- ja töötingimuste sidusat arendamist. Haldusreformi võib vaadelda kui esimest sammu, mis parandab haldusvõimekust piirkondlike erinevustega tegelemiseks ning vaja on täiendavaid poliitikakujundamise meetmeid, et jõuda mõistliku tasakaaluni koondumise ja võrdse elu ning majandusvõimaluste vahel kõikides piirkondades.

Inimeste ja pädevuste koondumine takistab avalike teenuste pakkumist. See omakorda tekitab piirkonniti sotsiaalmajanduslikke erinevusi. See hõlmab piirkondade esmavajalikke teenuseid, nagu tervishoid ja haridus. Piirkondlikke erinevusi on ka ligipääsul tervishoiule, näiteks Kirde-Eestis, kus inimesed väidavad, et ligipääs on pikemate ooteaegade tõttu hal-

vem (Kasekamp 2021). Oskuste kohta on leitud, et hariduses osalemise piirkondlikud erinevused tavaliselt suurenevad, kui haridustase tõuseb, kuigi suurimad erinevused piirkondade vahel ilmnevad väikelaste hariduses osalemises ja alla 3-aastaste laste hoius (OECD 2018). Siinkohal on Riigikontroll soovitanud Harju ja Tartu maakondades esmatähtsate avalike teenuste pakkumine ümber korraldada. Rahaliste ressursside puudus, kuid veelgi enam kasvav tööjõupuudus piirkondades tööjõu vananemise ja rände tõttu piiravad ligipääsu avalikele teenustele ning viimaste kvaliteeti. On väidetud, et edaspidi tuleks sidususe nimel teha tehnilisi ja organisatsioonilisi uuendusi, mis vähendaksid tööjõu vajadust või looksid ajendeid, mis meelitaksid inimesi ja töökohti piirkondadesse. Mitmetes poliitikavaldkondades on leitud uusi, paljulubavaid lahendusi. Näiteks tööhõivepoliitikas on töötutel võimalik alates 2020. aasta aprillist virtuaalselt tööturuasutusega ühendust pidada, sealhulgas IT-vahenditega nagu Skype (EC 2021). Teenusdisaini ja rakendamise lahtisidumine füüsilistest ja territoriaalsetest tingimustest võiks anda märkimisväärselt tõuke piirkondlike erinevuste vähendamiseks. Nagu ikka, on protsesside uuendamisel väga tähtsaks elemendiks koostöö ning näiteks sotsiaalkaitse valdkonnas on keskvalitsus kujundanud kohalikele omavalitsustele konsultatsiooniprotsessi, et kohalikke ametnikke sotsiaalteenuste kujundamisel ja rakendamisel toetada. Ka omavalitsused ise on teinud koostööd teenuste disaini oskusteabe jagamisel ja teenuste pakkumisel.

3.2 AVALIKE RESSURSSIDE ÜMBERJAGAMINE

Uue lehe keeramisel piirkondlikus ühtekuuluvuspoliitikas võib avalike ressursside ümberjagamise vajada suuremat tähelepanu. Eesti teadus- ja arendustegevust ning innovatsiooni iseloomustab suur piirkondliku arengu erinevus. Harju maakonna ja Tartu piirkonna ettevõtted on „Tööstus 4.0“ käivitamisel esirinnas, lõimudes üleilmsetesse väärtusahelatesse ja rakendades teadus- ja arendustegevusel põhinevat innovatsiooni (Eljas-Taal et al. 2019). Valitsuse ettevõtluse ja innovatsiooni toetuskeemid pigem toetavad praegust majandustegevuse koondumist, mitte erinevuste vähendamist. Vaja on uusi stiimuleid, et toetada piirkondlikult tasakaalustatud sotsiaalmajanduslikku arengut (Männasoo et al. 2020). Teadus- ja arendustegevuse skeemide ümberkorraldamine võiks mängida olulist rolli piirkondliku arengu konvergentsi soodustamisel, kuid samas võib kiiremini arenevatele Euroopa

piirkondadele järele jõudmine osutada keerulisemaks. Avalike ressursside ümberjaotamine keskvalitsuse ja kohalike omavalitsuste vahel võib samuti vajalikuks osutada. Mis puudutab omavalitsuste kulusid protsendina keskvalitsuste üldkuludest, siis Eesti jääb OECD keskmisest maha. Võrdsem ressursside jaotus võiks võimestada kohalikke omavalitsusi arenenud piirkondadele järele jõudmisel ja motiveerida piirkondi koostööle. Just stiimulid, mis soodustavad koostööd piirkondade vahel, võiksid julgustada inimesi haldusüksuse piiridest kaugemale vaatama ja koostööd tegema, et majandustegevust piirkondadevaheliselt toetada ja tagada kõrge kvaliteediga avalike teenuste pakkumine.

Eesti sotsiaalmajanduslik koostöö lähedal ja kaugel asuvate Euroopa riikidega on olnud üks arenguteguritest, mis on aidanud Euroopa jõukamatele piirkondadele läheneda. Sinna hulka kuulub osalemine Euroopa ja üleilmsetes väärtusahelates, mis on aidanud erasektori ettevõtteid ja töötajaid Eestit ja selle piirkondi arendada. Ka institutsionaalne koostöö Euroopa liikmesriikide valitsustega ja Euroopa Liiduga liitumine on avanud uusi võimalusi, et täiendada institutsionaalseid poliitikateadmisi ja jagada ümber kollektiivselt loodud finantsvahendid.

ELi põhimõtted on aidanud Eestit riikidevahelise konvergent-siga, kuid ka piirkondlike erinevustega tegelemisel. Hiljutine Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 jagab ressursse ümber konkreetsetele piirkondlike arenguks. Vahehindamine järeldeb üldjoontes, et piirkondliku arengustrateegia ja riigipõhiste soovitude rakendamisel oli märgata olulist positiivset mõju (Eljas-Taal et al. 2019). Fondi vahendid on oluliselt toetanud regionaalse arengu strateegia elluviimist. Enim on panustatud sotsiaalse ja tervishoiutaristu ning teenuste arendamisse, töökohtade loomisesse, majanduse konkurentsivõime arendamisse, transpordiühenduste parandamisse, elutingimuste ja elukeskkonna parandamisse erinevates regioonides.

Kuid rahastamise vahehindamine tõi välja ka probleemid seoses ambitsioonika plaaniga suurendada majandusaktiivsust ja heaolu võimalusi väljaspool Harju maakonda. Nimelt: „SKT osakaal, mis luuakse väljaspool Harju ja Tartu maakonda Eesti SKTst“, mis näitab allapoole suunatud trendi (2012: 29,7%; 2018: 25,8%; eesmärk 2023: 30%) (Eljas-Taal et al. 2019). Investeeringute erinevus Harju maakonna ja teiste maakondade vahel on endiselt märkimisväärne; pea 50 protsenti ELi toetustest on läinud Harju ja Tartu maakondadesse, samas kui enamik teistest maakondadest on pidanud aktsepteerima investeerimismahtu, mis jääb alla 5 protsendi. Kokkuvõtteks, ELi ja riiklikud põhimõtted vajavad täiendavat tähelepanu, et ääremaad ja mahajäänud piirkondi ei hüljatakse.

3.3 VÄIKESTE HALDUSÜKSUSTE SUHTELINE PAINDLIKKUS

Väikeses riigis nagu Eesti ei vaadelda ega tohiks vaadelda piirkondlikke haldusüksusi kui selgelt piiritletud sotsiaalmajanduslikke ruume. Sageli on olulisem vaadelda seoseid ja koostööd kui halduslikke erinevusi. See tähendab seda, et ka ühtekuuluvuspoliitika peab arvestama mitme asukoha ja

mobiilsusega. Halduslik korraldus, ruumiline planeerimine ja avalik poliitika peaksid arvestama, et Eesti on võimaldanud elada ja töötada rohkem kui ühes halduspiirkonnas ning piirkondade vahelist töökäimist (Eesti inimarengu aruanne 2019/2020). See aitab inimestel ja organisatsioonidel ära kasutada erinevate piirkondade suhtelisi eeliseid, näiteks võib keegi töötada piirkonnas, kus on head tööhõive võimalused, ning elada (teises) piirkonnas, kus on paremad elamistingimused.

Sotsiaalne ühtekuuluvus vajab ka piirkondlikult teadlikke põhimõtteid terves avaliku poliitika valdkonnas. Selline funktsionaalne lähenemine on vajalik, et luua seosed, mis võimaldaksid jõukusel ja võimalustel levida rikkamatest piirkondadest vaesematesse (Euroopa poolaasta: Riigiaruanne - Eesti. 2019). Ühtekuuluvuspoliitika raamistik peaks uurima mitte ainult halduspiire, vaid ka tegelikke valitsemis-, majandus- ja elamispiirkondi.

Lisaks terviklikule ühtekuuluvuspoliitikale tuleb uurida piirkondlike erinevuste üksikasju. Tuleb tuvastada erinevate piirkondade tugevused ja võimalused, et soodustada järele jõudmist ja konvergenti. Näiteks Ida-Virumaa ja Kagu-Eesti on sotsiaalmajanduslikku arengut piiranud puuduste poolest enamasti sarnased. Muuhulgas kuuluvad sinna alla struktuursete tööhõive väljakutsed, nagu oskuste mittevastavus ja väljaränne, ligipääs taristule, nagu lennujaamad või äriteenused, ruumiline eraldatus turgudest, ettevõtete tagasihoidlikum investeerimisvõimekus (tagatise või väiksema likviidsuse tõttu), kohaliku omavalitsuse killustatus ning ligipääs avalikele teenustele (vaata näiteks: Eljas-Taal et al. 2019). Piirkondlikult tasakaalustatud arengu toetamiseks on oluline tegeleda mitte ainult sarnasustega, vaid kasutada ära ka võimalused. Näiteks tööstuse restruktureerimine Kirde-Eestis on piirkonnas suurendanud oskuste mittevastavust ja väljarännet. Kuid õiglase ülemineku strateegia võiks aidata liikumist kliimaneutraalsuse suunas viisil, mis toob piirkonnale ja seadetele inimestele jõukust. Ka Kagu-Eesti on hakanud kasutama teadus- ja arendustegevuse keskust Tartut arengumootorina ja lähedust Lätile kui potentsiaalset ruumilist eelist piiriüleseks koostööks. Vaja on kohandatud arengukavasid, et muuta piirkondlikud eelised sotsiaalmajanduslikuks arenguks, mis suurendab piirkondadevahelist ühtekuuluvust.

LISA A:

Indikaatori dokumentatsioon

Indikaator	Definitsioon	Allikas
Töötuse määr	Töötuse määr – töötute inimeste suhtarv vanuses 18 kuni 64 võrreldes samaealise elanikkonnaga protsentides	http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=TT65
Demograafiline ülalpeetavate suhtarv	Ülalpeetavate suhtarv – ülalpeetavate osakaal vanuses 0 kuni 14 ja üle 65 aasta, võrreldes kogu elanikkonnaga vanuses 15 kuni 64 protsentides	http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=RV063
Kõrgelt kvalifitseeritud inimesed	Kõrgharidusega inimeste osakaal protsentides	http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=RV0232U
Koolist väljalangemise suhtarv	Kvalifikatsiooni omandamata, kooli poolelijätjate osakaal – koolist teise taseme üldharidust omandamata lahkujad protsentides	http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=NH05
Keskmine brutosissetulek	Keskmine brutosissetulek töötaja kohta kuus (EUR)	http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=ST004
Sooline palgaerinevus	Sooline palgaerinevus – naiste ja meeste sissetulekute suhtarv protsentides	http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=ST004
Perearstide arv	Perearstide arv 10 000 elaniku kohta	https://www.haigekassa.ee/en/inimesele/arsti-ja-oendusabi/haigekassa-lepingu-partnerid
Kohalike omavalitsuste tulud	Kohalike omavalitsuste tulud elaniku kohta (EUR)	http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=RR30#
Valimisaktiivsus	Valimisaktiivsus kohalikel valimistel protsentides	https://kov2017.valimised.ee/valimistulemus-vald.html#0000
Siserände netosaldo	Siserände netosaldo tuhande elaniku kohta	http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?DataSetCode=RVR02

LISA B: Metoodilised märkused

Eesti ruumiline tüpologia arvutati kombineeritud statistilise protseduuriga, mis koosneb peakomponendist ja klasteranalüüsist. See protseduur hõlmab kolme sammu. Esimeses sammus standardiseeriti kõik muutujad Z-skoori teisendusega. Kuna mitmed valitud kümnest erinevuse indikaatorist on potentsiaalselt korreleeruvad, siis tehti järgmisena peakomponendi analüüs, et vähendada keerukust ja vältida võimalikku multikollineaarsuse tekitatud kallutatust. Peakomponendi analüüs ühendab algse indikaatorite valiku väiksema arvu mittekorreleeritud „super-muutujatega”, niinimetatud peakomponentidega. Klasteranalüüsiks valitud peakomponentide hulk selgitab enam kui 90 protsenti andmete kogudispersioonist. Viimasena tehti Wardi meetodiga hierarhiline klasteranalüüs. Selle protseduuri puhul on algsed vaatlustulemused hierarhiliselt liidetud vähima dispersiooni testiga. Andmeanalüütik valis, millisel hetkel klasterdamine lõpetada, ja sellest tuleneva klastrite arvu. Uurimismeeskond testis ja arutas mitmeid lahendusi. Lõplik nelja klasteri tüpologia valiti intuiitsuse ja asjakohasuse tõttu ruumiliste erinevuste tuvastamisel Eestis.

LISA C:

Indikaatori väärtusvahemikud

Indikaator	Aasta	Väärtusvahemik alates ... kuni ...
Töötuse määr (%)	2020	3,0 (Hiiumaa vald) kuni 10,4 (Narva linn)
Demograafiline ülalpeetavate suhtarv (%)	2020	45,1 (Vormsi vald) kuni 68,0 (Viljandi linn)
Kõrgharidusega inimeste osakaal (%)	2019	18,8 (Põhja-Pärnumaa vald) kuni 51,5 (Viimsi vald)
Koolist väljalangemise suhtarv (%)	2020	0,0 (Vormsi vald) kuni 13,5 (Loksa linn)
Keskmine brutosissetulek kuus töötaja kohta (EUR)	2013–2019	989 (Narva linn) kuni 1 819 (Viimsi vald)
Sooline palgaerinevus (%)	2019	70,0 (Viru-Nigula vald) kuni 85,9 (Setomaa vald)
Perearstide arv 10 000 elaniku kohta	2020	0,0 (Vormsi vald) kuni 11,1 (Saarde vald)
Kohalike omavalitsuste tulud elaniku kohta (EUR)	keskmine 2018/2019	1 189 (Narva linn) kuni 2 607 (Alutaguse vald)
Valimisaktiivsus kohalikel valimistel (%)	2017	40,7 (Kohtla-Järve linn) kuni 69,5 (Vormsi vald)
Kokkuvõtlik siserände netosaldo 1 000 elaniku kohta	2015–2019	-59,4 (Sillamäe linn) kuni 243,1 (Rae vald)

Kasutatud kirjandus

Arenguseire Keskus (2019): Eesti regionaalse majanduse stsenaariumid 2035, Tallinn.

Estonian Cooperation Assembly (2020): Estonian Human Development Report. Estonian Human Development Report 2019/2020. Spatial Choices for an Urbanised Society, Tallinn, <https://www.inimareng.ee/en/estonian-human-development-report-20192020.html> (02.03.2021).

Eurofound (2019): Upward Convergence in Employment and Socioeconomic Factors, Luxembourg.

Eurofound (2020): Upward Convergence in Material Well-Being: Is a COVID-19 Setback Inevitable?, Luxembourg.

European Commission (2021): Joint Employment Report 2021 as Adopted by the Council on 9 March 2021, Brussels.

European Commission (2020): Country Report Estonia 2020, Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Central Bank and the Eurogroup, 2020 European Semester: Assessment of Progress on Structural Reforms, Prevention and Correction of Macroeconomic Imbalances, and Results of In-Depth Reviews under Regulation (EU) No 1176/2011 SWD/2020/505 final, Commission Staff Working Document, Brussels.

Feldmann, Magnus (2017): Crisis and Opportunity: Varieties of Capitalism and Varieties of Crisis Responses in Estonia and Slovenia, in: European Journal of Industrial Relations 23 (1), pp. 33–46, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8351&furtherPubs=yes> (07.03.2021).

Kasekamp, Kaija (2021): Arstiabi kättesaadavuse peamiseks takistuseks on ravijärjekorrad. Eesti Arst, 2021: märts. <https://doi.org/10.15157/EA.VI.17177> (03.03.2021).

Eljas-Taal, Katre; Tatar, Merit; Käger, Maarja; Tiits, Marek; Kalvet, Tarmo; Tambur, Merle; Kosk, Aija; Friedenthal, Keiu; Kert, Karmen; Toots, Maarja; Kask, Ülo; Kikas, Martin; Raagmaa, Garri; Masso, Märt; Osila, Liina; Kadarik, Indrek; Aaben, Laura; Haaristo, Hanna-Stella; Melesk, Kirsti (2019): Mid-term Evaluation of the Operational Programme for Cohesion Policy Funds 2014–2020. Final report, Tallinn, https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/ESIF_final_report.pdf (10.03.2021).

Masso, Märt; Järve, Janno; Laurimäe, Merilen; Piirits, Magnus; Koppe, Kaupo; Anspal Sten; Kivi, Laura Helena (2018): Tööga seotud sotsiaalkaitse mudelid ja nende sobivus alternatiivsete tööturuarengute korral Eestis, Tallinn.

OECD (2017): OECD Economic Surveys. Estonia 2019, Paris.

OECD (2018): Education at a Glance 2018: OECD Indicators. OECD, Paris, <https://doi.org/10.1787/eag-2018-en> (15.03.2021).

Riigikontroll 2020: Esmatähtsate avalike teenuste tulevik. Kes meid peatselt ravib ja õpetab ning kes hoiab korda ja päästab? Milline on realistlik avalike teenuste osutamise tase väljaspool Harju- ja Tartumaad? Riigikontrolli aastaaruanne Riigikogule, Tallinn.

Männasoo, Kadri; Karo, Erkki; Reidolf, Merli; Küttim, Merle (2020): Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskaava 2014–2020 ettevõtlus- ja innovatsioonitoetuste tulemuslikkuse hindamine (26.06.2019–01.04.2020). Tallinna Tehnikaülikool, Majandusteaduskond, Ärikorralduse instituut; Tallinna Tehnikaülikool, Majandusteaduskond, Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituut.

Servinski, Mihkel (2016): Eesti piirkondlik areng 1991–2016, Tallinn, <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:293893> (20.03.2021).

Jooniste ja tabelite loetelu

- 8 Joonis 1
Eesti erinevuste kaart
- 10 Tabel 1
Eesti sotsiaalmajanduslike erinevuste ruumiline tüpologia
- 12 Tabel 2
Ruumiliste tüüpide indikaatorväärtuste vahemik

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES)

www.fes.de

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) on vanim poliitiline sihtasutus Saksamaal, millel on mitmekülgsed traditsioonid, mis ulatuvad asutamisaastani 1925. FES on tänaseni lojaalne oma nimekaimu pärandile ning edendab sotsiaalse demokraatia põhimõtteid ja väärtusi: vabadus, õiglus ja solidaarsus. FESil on tihedad sidemed sotsiaalse demokraatia ning vabade ametiühingutega.

FES edendab sotsiaalse demokraatia arengut:

- poliitilise haridusliku töö kaudu, et tugevdada kodanikuühiskonda;
- mõttekodade kaudu;
- rahvusvahelise koostöö kaudu oma kontorivõrguga enam kui 100 riigis;
- toetuse kaudu noortele andekatele inimestele;
- säilitades sotsiaalse demokraatia kollektiivset mälu arhiivide, raamatukogude jne kaudu.

Foundation for European Progressive Studies (FEPS)

www.feps-europe.eu

Foundation for European Progressive Studies (FEPS) on sotsiaalse demokraatliku poliitikapere mõttekoda ELi tasandil, mille eesmärgiks on arendada uuendusmeelset teadust, poliitilist metoodikat, koolitusi ja arutelusid, et inspireerida ja aidata arendada progressiivset poliitikat kõikjal Euroopas. FEPS tegutseb mõttekojana, et edendada progressiivsete lahenduste leidmist Euroopa probleemidele. FEPSil on tänaseks tugev 68 liikmesorganisatsiooniga võrgustik. Lisaks organisatsioonide võrgustikule, mis progressiivseid väärtuseid aktiivselt edendavad, on FEPSil ka laiapõhjaline partnerite võrgustik, sealhulgas tuntud ülikoolid, teadlased, poliitikakujundajad ja aktivistid.

ILS – Research Institute for Regional and Urban Development gGmbH

www.ils-forschung.de/en/

ILS on linnauuringute instituut, mis uurib linnamuutuste dünaamikat ja mitmekesisust rahvusvahelises võrdluses. Uurimistö eesmärk on paremini mõista ümberkujundamisprotsesse, et saada ülevaade erineva suuruse ja mastaabiga linnapiirkondade säästvast arengust ja kujundusest.

IMPRINT

© 2021

Friedrich-Ebert-Stiftung Baltic States

Peer Krumrey

Käesolevas väljaandes esitatud vaated ei pruugi kattuda Friedrich-Ebert-Stiftungi ja publikatsiooni partnerorganisatsioonide vaadetega. Friedrich-Ebert-Stiftungi (FES) poolt avaldatud meedia kasutamine kaubanduslikul otstarbel ilma eelneva FESi kirjaliku nõusolekuta ei ole lubatud.

Esikülg: © Heike Wächter

Kujunduse kontseptsioon: www.bergsee-blau.de

Kujundus/kirjatüüp: Heike Wächter

EUROPA

Rohkem Võrdsust Euroopas!

Demokraatia esindajate ja tegevusviiside suutmatus pakkuda kiiret vastust sotsiaal-majanduslikele probleemidele on toonud kaasa ulatusliku pettumise poliitilistes ja demokraatlikes süsteemides üle kogu Euroopa. Majanduskasv ja tööhõive kasvu eelised on levinud ebavõrdselt, tuues kaasa piirkondlikke erinevusi, tajutud ja kogutud sotsiaalmajanduslikku ebavõrdsust, süvenenud on ebaõiglus ning trumbid mängitud kätte parempoolsetele populistidele. Kuid mis on vastused nendele väljakutsetele? Kuidas peaks poliitika ELi liikmesriikides ja EL võitlema piirkondlike sotsiaalmajanduslike erinevuste vastu? Projekti „Unequal Europe – Tackling Regional Disparities in Europe“ abil teevad Friedrich-Ebert-Stiftung ja Foundation for European Progressive Studies (FEPS) progressiivseid poliitikasoovitusi, põhinedes ebavõrdsuse aruannetel, mis puudutavad mitut Euroopa riiki nii riiklikul kui Euroopa tasandil.

<https://www.fes.de/ebavordne-eesti>